

“Öteki Irak”ta Sallanan İstikrar: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi’nde Başkanlık Krizi

RIFAT ÖNCEL

- **Irak Kürt Bölgesel Yönetimi’nde (IKBY) yaşanan krizin kökenleri nelerdir?**
 - **Başkanlık krizi sırasında neler yaşandı?**
 - **Krizin geleceği ile ilgili neler söylenebilir?**

GİRİŞ

20 Ağustos’ta Mesut Barzani’nin görev süresinin dolmasıyla somutlaşan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi’ndeki (IKBY) başkanlık krizi, maaşların ödenmemesi dolayısıyla sokaklara dökülen göstericilerin şiddet yanlısı eylemlere girişmesi ve ölümlerin yaşanması sonucu yeni bir aşamaya ulaştı. 8 Ekim’de Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Goran (Değişim) Hareketi’nin güçlü olduğu Süleymaniye şehrinde başlayan gösteriler kısa süre sonra şiddet içeren eylemlere dönüştü; beş kişi hayatını kaybederken iki yüze yakın kişi de yaralandı.¹ Kürdistan Demokrat Partisi’nin (KDP) Süleymaniye’deki bazı binaları olaylar sırasında kundaklandı. Gösterilerin hedefinde olan KDP 12 Ekim’de olaylardan sorumlu tuttuğu Goran’ın bakanlarını tek taraflı olarak hükümetten uzaklaştırdı. Azledilen bakanların arasında uluslararası koalisyonun peşmergeye sağladığı yardımlar için iletişim kanalı olan Peşmerge Bakanı Mustafa Said Kadir de bulunuyor. Aynı gün yine bu partiye bağlı olan IKBY Parlamentosu Başkanı Yusuf Muhammed Sadık’ın baş-

kent Erbil’e girişi KDP tarafından engellenerek artık görevine devam edemeyeceği bildirildi.

Başkanlık krizinin giderek derinleşmesi, Irak’ın içinde bulunduğu politik türbülans dikkate alındığında Irak Kürt bölgesinin geleceği açısından da önemli sorunlar teşkil ediyor. Birincisi, terör örgütü DAİŞ’e karşı mücadele sahalarından biri olan Irak’ta başarı kazanılması, peşmerge kuvvetlerinin sahada motive ve hazır bir şekilde bulunmalarıyla yakından ilgili. Halihazırda yapısal olarak siyasal hizipleşmeden muzdarip peşmergenin, IKBY’deki siyasal istikrarın bozulması ve kutuplaşmanın artması durumunda, sahadaki etkinliğinde ciddi kayıplar yaşayabileceği tehlikesi ortaya çıkmaktadır. İkincisi, bölgenin bir süredir ciddi bir ekonomik bunalım içinde olması mevzu bahis siyasi krizi şiddetlendiren bir etki yapmaktadır. Hükümetin ve halkın karşılaştığı ekonomik zorluklar eski anlaşmazlıkları ortaya çıkarmaya devam ederken, mevcut siyasi ayrılıkları derinleştirmektedir. Üçüncüsü, Nuri el-Maliki’nin çekilmesiyle Irak başbakanlığı görevini devralan Haydar İbadi’nin reform girişimlerinin başarısı büyük ölçüde IKBY’deki istikrarla bağlantılı bir nitelik arz etmektedir. Nite-

1. “Kuzey Irak’ta Kriz Derinleşiyor”, *Al Jazeera Türk*, 13 Ekim 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kuzey-irakta-kriz-derinlesiyor> (Erişim tarihi 18 Ekim 2015)

Rifat ÖNCEL

Rifat Öncel 2014 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. Halihazırda Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. SETA Ankara Güvenlik Araştırmalarında araştırma asistanı olarak çalışan Öncel’in akademik ilgi alanları Irak siyaseti, şiddet yanlısı devlet dışı aktörler ve Ortadoğu tarihidir.

kim İbadi çeşitli açıklamalarında bu durumun altını çizmiş ve taraflara uzlaşılı çağırısı yapmıştır.

Irak Kürt bölgesinde yaşanan mevcut siyasi krizin kökenleri, izlediği seyir ve muhtemel gelecek senaryoları bölgedeki önemli siyasi aktörlerin soruna yaklaşımlarından ayrı bir biçimde gerçekleşmeyecektir. Öte yandan bölgede son dönemde siyasi krizi derinleştiren ekonomik kriz ve DAİŞ'le mücadele Irak Kürt bölgesinin geleceğini daha da hassas kılmaktadır. Bu çalışma Irak Kürt bölgesinde son dönemde yaşanan krizin seyrini ve ortaya çıkardığı temel sonuçları tartışmaktadır.

KRİZİN EKONOMİK KÖKENLERİ

2005 Irak Anayasasının sağladığı federal bütçe sayesinde ve işgal sonrası Bağdat'ın boğuştuğu sorunlardan uzak kalmayı başararak Kürt bölgesi güçlü bir ekonomik büyüme ve istikrar kaydetmişti. Ancak son dönemde bu ayrıcalığın kaybedildiği gözlenmektedir. Ekonomik zorluklara sebep olan birkaç önemli husus bulunuyor. İlk olarak küresel piyasalarda petrol fiyatlarının ani düşüşü, bütçesi büyük oranda buna bağlı olan bölge yönetimini zor duruma düşürdü. Bütçenin yüzde 70'inin maaş ödemeleri için harcanıyor olması² petrol fiyatlarındaki düşüşün maaşların ödenememesindeki hayati rolünü gösteriyor. Ayrıca istihdamın büyük oranda hükümet tarafından sağlanması ve maaş ödemelerinin de neredeyse tamamen petrol satışı gelirinden yapılması bölge yönetiminin "rantçı devlet"³ özellikleri sergilediğinin göstergesidir.

İkincisi, Bağdat yönetiminin federal bütçeden IKBY için yollaması gereken parayı ödemeyi geciktirmesi veya eksik göndermesi bütçe açığını artırmaktadır.

Petrol fiyatlarındaki düşüş, DAİŞ'le mücadele ve ülkenin karşılaştığı reform ihtiyacı gibi diğer zorluklardan dolayı merkezi hükümetin IKBY'ye para göndermesinde aksaklıklar yaşanabiliyor. Bunun yanında bütçe konusundaki anlaşmazlıklar siyasi sebeplerden dolayı daha önce –Maliki döneminde– başlamıştı. Dolayısıyla Bağdat'ın Erbil'e yönelik izlediği politika mevzubahis ekonomik buhranı tetikleyen bir etki yapmıştır.⁴ Yani merkezi hükümet de ekonomik olarak zor durumda. Irak devlet harcamalarının yüzde 95'ini petrol gelirinden karşılıyor. Devlet, ham petrol üretiminin günlük 8 milyon varile ulaşacağı ve petrol fiyatlarının artacağı yönünde tahminde bulunmuştu ancak bu gerçekleşmedi.⁵ Buna karşılık Kürt yönetimi de merkezi hükümetten bağımsız petrol satışı yoluna gidiyor. Doğal Kaynaklar Bakanı Aşti Hawrami "Bağdat'ın Erbil'e aylık 1 milyar dolar göndermesi gerekiyor ancak, aylık sadece 200-300 milyon dolar gönderiyordu" demiş ve maaş ödemelerinin yapılabilmesi için daha fazla petrol satmaları gerektiğini söylemişti.⁶ Nitekim geçtiğimiz dönemde bu doğrultuda Kürt yönetiminin bağımsız olarak İsrail'e Mayıs-Ağustos ayları arasında 19 milyon varil miktarında (yaklaşık 1 milyar dolar maliyetinde) rekor düzeyde petrol satışı yaptığı gündeme gelmişti.⁷ Gelinek noktada Kürt yönetimi son olarak Haziran maaşlarını ödeyebilmiş, Temmuz ayı için ise yalnızca Peşmerge Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı maaşlarını yakın bir zamanda yatırabilmiştir.⁸

Üçüncüsü, etrafındaki şiddet ve terör sarmalının hem insan göçüne sebep olması hem de olası tehditlere karşı peşmergeyi sürekli teyakkuzda tutma gerekliliği bölge yönetimine ağır bir mali yük getirmiştir. Suriye'deki iç savaştan kaçan yüz binlerce insan Kürt bölgesinde

2. Luay Al Khatteeb, "Kurdistan's Slow Rolling Coup d'état", *Huffington Post*, 16 Ekim 2015, http://www.huffingtonpost.com/luay-al-khatteeb/kurdistan-slow-rolling-coup_b_8306984.html (Erişim tarihi 20 Ekim 2015)

3. "Rantçı devlet" kavramı siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinde değişen anlamlarda kullanılmakla birlikte genel olarak petrol zengini otoriter Arap devletlerini tanımlamak için kullanılmaktadır. Gerçek bir üretim gücüne sahip olmayan bu ülkeler ulusal gelirlerinin tamamına yakınına sahip oldukları doğal kaynaklardan sağlamakta ve nüfuslarının yine büyük kısmını devlet imkanlarıyla istihdam edip refah dağıtmaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz: Hazem Beblawi, "The Rentier State in the Arab World", *The Rentier State: Nation, State and the Integration of the Arab World*. Ed. Hazem Beblawi ve Giacomo Luciani, (1987), London: Croom Helm.

4. Zana Baykal, SETA Mülakatı, 18 Ekim 2015.

5. "Irak: IŞİD'le Savaşacak Gücümüz Yok", *Sputnik Türkiye*, 15 Eylül 2015, <http://tr.sputniknews.com/ortadogu/20150915/1017742819.html#ixzz3lnv3Levp> (Erişim tarihi 21 Ekim 2015).

6. "Hawrami: Maaş İçin Daha Fazla Petrol", *Rudaw*, 20 Ekim 2015, <http://rudaw.net/turkish/kurdistan/1910201511> (Erişim tarihi 21 Ekim 2015).

7. David Sheppard, John Reed ve Anjli Raval, "Israel Turns to Kurds for Three-Quarters of its Oil Supplies", *Financial Times*, 23 Ağustos 2015, <http://www.ft.com/cms/s/0/150f00cc-472c-11e5-af2f-4d6e0e5eda22.html#axzz3jiEILX7j> (Erişim tarihi 21 Ekim 2015)

8. "Talabani'ye Yeni Koltuk", *Rudaw*, 15 Ekim 2015, <http://rudaw.net/turkish/kurdistan/151020154> (Erişim tarihi 16 Ekim 2015)

GRAFİK 1. HAM PETROL FİYATINDAKİ DEĞİŞİM (2011-2015)

Kaynak: CNBC, <http://data.cnbc.com/quotes/%40CL.1>

kamplarda yaşamaktadır. Diğer taraftan DAİŞ terörüne karşı peşmergenin sürekli hazır bulunması ve ortak operasyonlara katılmasının getirdiği finansal yük de başka bir ekonomik sıkıntı yaratmaktadır. Bunun yanında Türkiye’de terör faaliyetlerine tekrar başlayan PKK’nın Ağustos ayında Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattına düzenlediği saldırı yaklaşık 500 milyon dolar gelir kaybına neden olmuştur.⁹ Söz konusu petrol boru hattı IKBY için hayati öneme sahiptir zira Kürt petrolünün yabancı ülkelere ulaştırılmasında ana güzergah işlevi görmektedir. Bu nedenle saldırı mevcut ekonomik sıkıntılara yeni bir zorluk eklemiştir. PKK’nın önümüzdeki dönemde yeniden bu tarz eylemlere girişmesi bölge ekonomisine ciddi zarar verme potansiyeline sahiptir.

Ekonomik şartların kötüleşmesi sonucu özellikle gençler arasında başkent Erbil’den yurtdışına çıkma talebinin arttığı, IKBY’nin ödemeleri yapamamasından dolayı bölgedeki birçok inşaatın yarım kaldığı belirtiliyor.¹⁰ Bunun yanında Kürt yönetimi uluslararası petrol şirketlerine borçlanmış durumda. Bazı gecikmiş ödemelerin yeni yeni yapılabilmesine¹¹ rağmen bölgede bir süredir tesis edilen ekonomik güven ortamının yavaş yavaş bozulduğu iddia ediliyor.

9. “Bakanlık: PKK Teminat Verdi, Saldırmayacak”, *Rudaw*, 19 Ağustos 2015, <http://rudaw.net/turkish/business/190820151> (Erişim tarihi 27 Ekim 2015)

10. Bilgay Duman, “IKBY’de Kartlar Yeniden Karılıyor”, *Al Jazeera Türk*, 19 Ekim 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ikbyde-kartlar-yeniden-kariliyor> (Erişim tarihi 19 Ekim 2015).

11. Selena Williams, “Kurdistan Oil Payment Raises Hopes for Western Energy Companies”, *The Wall Street Journal*, 15 Ekim 2015, <http://www.wsj.com/articles/kurdistan-government-makes-another-payment-to-gulf-keystone-1444910706> (Erişim tarih 22 Ekim 2015).

BAŞKANLIK KRİZİNİN KÖKENİ

IKBY Anayasasına göre başkan halk tarafından seçiliyor. Ancak hükümette KDP dışındaki dört parti olan KYB, Goran, İslami Birlik Partisi (Yekgirtu) ve İslami Toplum Partisi (Komel) seçimin parlamento tarafından yapılması konusunda ısrar ediyor. Ayrıca başkanın yetkilerinin sınırlandırılması, başkomutanlık yetkisinin parlamentoya devri ve başkanı denetleyecek mekanizmaların kurulması isteniyor. KDP ise en başından beri mevcut statükonun devamı anlamına gelen halk tarafından seçilen güçlü bir başkanlık pozisyonunda ısrar ediyor.

Mesut Barzani 2005’te ve 2009’da başkan olarak seçilmiş, 2013’te ise IKBY parlamentosu tarafından görev süresi 20 Ağustos 2015’e kadar uzatılmıştı. Ancak Seçim Kurulu 2015’te güvenlik şartları, bütçe yetersizliği ve teknik altyapının hazır olmadığı gerekçesiyle seçimi erteleme kararı verdi. Şu anda yaşanan krizin itici sebeplerinden biri, Barzani’nin halihazırda iki sene fazladan bu görevi yürütmesi ve toplamda yaklaşık on senedir IKBY Başkanlığı görevini icra etmesine rağmen hala görevini sürdürüyor olmasıdır. Muhalif partiler bölge siyasetinin tek adam yönetimine dönüştüğü, devlet kurumları ve asayiş güçleri ile istihbarat aygıtının Barzani etrafında siyasallaşarak yönetimin kişiselleştiği eleştirilerini getirmektedir. Son dönemde DAİŞ’le mücadele kapsamında peşmergeye yapılan silah yardımlarının nihayetinde kimlerin eline geçtiği ve ne amaçlarla kullanıldığı da sorgulanan konular arasında. Bu silahların Kürt bölgesinin savunulması için değil Barzani ve KDP’nin şahsi men-

TABLO 1. IRAK KÜRT BÖLGESEL YÖNETİMİ

KDP	Goran	KYB	İslami Birlik Partisi (Yekgirtu)	İslami Toplum Partisi (Kemel)
38 Milletvekili Başkan: Mesut Barzani Başbakan: N. Barzani İstihbarat Başkanı: Masroure Barzani Türkiye ile yakın ilişkiler Halkçı ve merkez partisi	24 Milletvekili Lider: Newşirvan Mustafa İran, KYB ve PKK ile yakın ilişkiler KDP-KYB'ye karşı üçüncü yolu savunuyor	18 Milletvekili Lider: Celal Talabani İran, Goran ve PKK ile yakın ilişkiler Sosyal demokrat	10 Milletvekili Lider: Mohammed Faraj Müslüman Kardeşler çizgisine yakın Silahlı bir örgütlenmeye karşı	6 Milletvekili Lider: Ali Bapir İran ile yakın ilişkiler 2003 sonrası silahlı kanadını kaldırdı

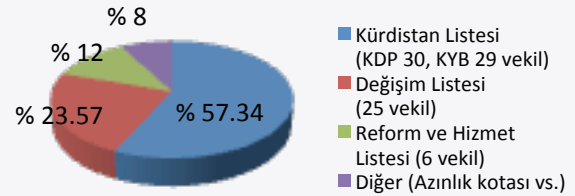
faatlerini gerçekleştirmek için kullandığı iddia ediliyor. Otoriterlik eleştirileri bağlamında son dönemde insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü ihlal eden uygulamaların ortaya çıktığı ve barışçıl muhalefete baskı yapıldığı;¹² 8 Ekim'de başlayan gösterilerin kontrolden çıkmasından sonra ise hükümetin protestoculara karşı gerçek mermi kullandığı ve muhalif medyayı susturduğu haberleri gündeme gelmişti.¹³ Krizin altında yatan diğer bir neden ise Goran Hareketi'nin bölge siyasetinde üçüncü bir güç merkezi olarak 2009 yılında ortaya çıkışıyla ilgilidir. KYB'den ayrılan Newşirvan Mustafa Goran'ı kurmuş, siyasi arenadaki KDP-PUK egemenliğine meydan okumuştur. Değişim sloganı ile ortaya çıkan, yolsuzluk ve adam kayırmaya karşı bölgede siyaseti dönüştürmeyi vadeden parti 2009 ve 2013 seçimlerinde büyük başarı göstermişti. 2013 seçimi sonucu KYB'nin Goran'ın gerisine düşmesiyle KDP'nin yeni büyük koalisyon ortağı Goran olmuştu. Goran seçimdeki başarısına ve önemli bakanlıkları elde etmesine rağmen seçmenine vadettiği yapısal dönüşümleri gerçekleştirebilmekten çok uzak kaldı. Bunun temel sebebinin IKBY'deki nevi şahsına münhasır hükümet

12. "Iraqi Kurdistan: Release Peaceful Critic", *Human Rights Watch*, 23 Eylül 2015, <https://www.hrw.org/news/2015/09/23/iraqi-kurdistan-release-peaceful-critic> (Erişim tarihi 20 Ekim 2015).

13. "Iraqi Kurdistan: Ruling Party Forces Fire on Protesters", *Human Rights Watch*, 21 Ekim 2015, <https://www.hrw.org/news/2015/10/21/iraqi-kurdistan-ruling-party-forces-fire-protesters> (Erişim tarihi 21 Ekim 2015).

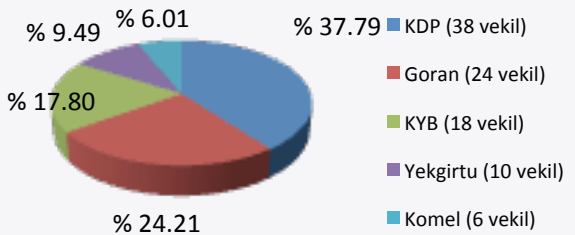
yapılanması olduğu söylenebilir. Goran Peşmerge Bakanlığını elinde bulundurmasına rağmen bu kuvvetlere komuta edemiyor zira peşmergenin siyasallaşmış yapısı sürüyor ve coğrafyaya göre KDP veya KYB'ye bağlılıkları bulunuyor. Ayrıca Başkan Bar-

GRAFİK 2. 2009 IKBY PARLAMENTOSU SEÇİM SONUÇLARI (KATILIM: % 80)

Kaynak: <http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?r=223&l=12&s=02010100&a=30895&s=010000>

GRAFİK 3. 2013 IKBY PARLAMENTOSU SEÇİM SONUÇLARI (KATILIM: % 74)

Kaynak: <http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?l=12&a=49294>

zani başkomutan sıfatıyla peşmerge üzerinde güçlü bir etkiye sahip. Kendisine bağlı peşmergesi olmayan Goran,¹⁴ bu kuvvetler üzerindeki KDP-KYB kontrolünü azaltmayı hedefliyordu. Partinin bu yöndeki önemli bir girişimi partizan olmayan ve koalisyon güçleri tarafından desteklenecek üç peşmerge tugayı oluşturmaktı. Bu şekilde KDP ve KYB peşmergeleri arasında bir denge sağlanacağı öngörülmüyordu. Bu proje şu anda askıya alınmış gözükmektedir.¹⁵

Sistemdeki başka bir zafiyet de Goran’ın Maliye Bakanlığını elinde tutmasına rağmen ekonomi ve mali politikalar belirleyebilme kapasitesine ulaşamamasıdır; çünkü bu alanlarda KDP’nin sahip olduğu Doğal Kaynaklar Bakanlığı ve yine KDP’li Başbakan Neçirvan Barzani’nin etkinliği göze çarpmaktadır. Mesela IKBY’nin petrol satışından elde ettiği gelirin on altı banka hesabında tutulduğu, bu hesapların sadece birinin Maliye Bakanı’nın kontrolünde olduğu, kalanların ise Doğal Kaynaklar Bakanlığı ve Başbakan Neçirvan Barzani tarafından kontrol edildiği iddia edilmektedir.¹⁶ Dolayısıyla seçim başarısını siyaset üretmeye yansıtamayan Goran halktan aldığı desteği kullanamadığını hissetti ve kendisini bir sıkışmışlık içerisinde buldu. Günden güne artan bu sıkışmışlık ve beraberinde getirdiği gerilim ekonomik ve siyasi krizlerin çakışmasıyla patlama noktasına ulaştı.

KRİZİN İZLEDİĞİ SEYİR

Başkanlık meselesinin ortaya çıktığı andan bugüne siyasi partiler arasında çok sayıda toplantı yapıldı ancak bir uzlaşuya varılamadı. Yapılması planlanan birçok toplantı da ya ertelendi ya da hiç gerçekleştirilemedi. Bu süreçte KYB Genel Sekreter Yardımcısı Berhem Salih sorunun çözümü için bir öneride bu-

lunmuştu. Buna göre Mesut Barzani’nin iki yıl daha görevine devam etmesi öngörülmüyor; bu sürenin “geçici” bir dönem olarak kabul edilmesi şartını koşan projenin ikinci bölümünde ise, “peşmerge güçlerinin tümünün bakanlık bünyesi altına alınması, ekonomi, petrol ve Bağdat’la ilişkiler dosyalarını takip edecek bir Başkanlık Konseyi oluşturulması” önerileri yer alıyordu. Bu durum IKBY’deki güvenlik sektöründe de köklü bir değişiklik anlamına geliyordu. Bu projeyi KYB Politbürosu kabul ederken, parti başkanlığı ise reddetmişti. Bu reddin gerisinde Goran lideri Newşirvan Mustafa’nın KYB içinde yürüttüğü lobi faaliyeti olduğu iddia edildi.¹⁷

22 Haziran tarihinde KDP dışındaki diğer dört büyük parti IKBY Parlamentosunda “Başkanlık Yasası” adıyla bir oturum tertip etti. Yasa, başkanın daha kısıtlı yetkilerle donatılarak meclis tarafından seçilmesini sağlayacaktı. Dikkat çekici olan, bu oturuma İran’ın Erbil Başkonsolosu’nun da katılmasıydı. KDP toplantıyı boykot etti ve bu adımı İran’ın arka çıktığı bir darbe girişimi olarak değerlendirdi.¹⁸ Ayrıca Parlamento Başkanı Yusuf Muhammed Sadık daha önce bu konuda çalışmak için kurulan anayasa komisyonunu es geçerek özel bir oturuma izin vermesi sebebiyle KDP tarafından tarafsızlığını kaybetmek ve sorumsuz davranmakla suçlandı. Türkmen ve Hristiyan vekiller de KDP’ye uyararak oturumu boykot ettiler. Mecliste tansiyonun yükselmesi üzerine bu oturum yapılamadan ertelendi.

18 Ağustos gecesi ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Brett McGurk başkent Erbil’de beş buçuk saat süren ve hükümetteki tüm partilerin katıldığı başkanlık meselesiyle ilgili toplantıyı “tarihi” olarak değerlendirmişti. McGurk önemli ilerlemelerin kaydedildiğini, ABD’nin uzlaş ve birliği destekleyeceğini vurgulamıştı.¹⁹

14. Hezha Dilşad, “IKBY’de Başkanlık Krizi”, ORSAM Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 15 Ekim 2015, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=5534> (Erişim tarihi 19 Ekim 2015).

15. Fazel Hawramy, “How Old Rivalries in Kurdistan Will Affect the Fight Against ISIS”, *Newsweek*, 15 Ekim 2015, <http://europe.newsweek.com/how-old-rivalries-kurdistan-will-affect-fight-against-isis-334788> (Erişim tarihi 16 Ekim 2015).

16. Denise Natali, “Is Iraqi Kurdistan splitting apart... Again?”, *Al Monitor*, 25 Eylül 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/09/iraq-kurdistan-region-splitting-apart.html> (Erişim tarihi 20 Ekim 2015).

17. “Son Durum – Goran’dan Şartlı ‘Evet’”, *Rudaw*, 17 Ağustos 2015, <http://rudaw.net/turkish/kurdistan/170820152> (Erişim tarihi 21 Ekim 2015).

18. Bilgay Duman, “IKBY’de Kartlar Yeniden Karılıyor”, *Al Jazeera Turk*, 19 Ekim 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ikbyde-kartlar-yeniden-kariliyor> (Erişim tarihi 19 Ekim 2015).

19. Brett McGurk: “Completed Historic All Night Meeting w/5 Kurdish Political Parties. Solid Progress on Key Issues. The U.S. Encourages Unity & Compromise.”, https://twitter.com/brett_mcgurk/status/633849393301491712

Ertesi gün 19 Ağustos'ta KYB, Goran ve Komel'in²⁰ çağrısıyla Meclis Başkanı Yusuf Muhammed Sadık başkanlık meselesini tartışmak üzere parlamento olağanüstü topladı. Ancak KDP vekilleri bir kez daha oturumu boykot etti. Toplantıya Goran'dan 24, KYB'den 18, Komel'den 6 ve Yekgirtu'dan 5 milletvekili katıldı. Böylece 111 üyeli mecliste 53 kişinin katılımı gerçekleşmiş, toplantı yeter sayısı olan 56'ya ulaşılammıştı. Bu toplantı yapılabilsydi muhalefet partileri yeni bir başkanlık yasası geçirmeye çalışacaklardı. Yeni yasanın temel özelliği daha kısıtlı yetkilere sahip ve parlamento tarafından seçilecek bir başkanlık sistemi öngörmesiydi. Türkmen partiler, Hristiyan azınlık partileri ve İslami Birlik Partisi'nden (Yekgirtu) beş vekil de KDP'ye destek için oturuma katılmadı. Yekgirtu'dan bir vekil oturumun yapılması planlanan gün mecliste silahlı güçlerin olmasının ve Erbil'de askeri geçit yapılmasının endişeye yol açtığını bu yüzden bazı vekillerin oturuma katılmaktan kaçındığını belirtmişti.²¹

Anayasaya göre 20 Ağustos'ta Barzani'nin görev süresinin dolmasıyla seçim yapılana kadar başkanlık görevine Meclis Başkanı'nın vekalet etmesi bekleniyordu. Özellikle Goran bunu savundu. Ancak bunun kesin bir şart olmadığı ve yasanın yoruma açık olduğu tartışıldı. Siyasi müzakereler yoluyla mevcut başkanın görevinde kalabileceği veya başka bir formül bulunabileceği belirtiliyor.²² Danışma Konseyi'nin başkanlık seçimi yapılana kadar Mesut Barzani'nin görev süresinin uzatılması kararı bu doğrultuydu. Dolayısıyla KDP'ye göre sorunun özü yasal bir sorundan ziyade siyasi bir uzlaşının sağlanamayışıdır. Ancak Goran, KYB ve Komel

konseyin bu kararı alma yetkisinin olmadığını, sorunun çözüm yerinin parlamento olduğunu ısrarla belirtiyor.

8 Ekim tarihinde taraflar Süleymaniye'de 9. kez bir araya geldi. KYB, Goran, Yekgirtu ve Komel KDP'ye iki öneri sunmuştu. Birincisi başkanın halk tarafından seçilmesi ancak yetkilerinin oldukça sınırlandırılmasıydı. Bu çerçevede başkanın başkomutanlık yetkisi de alınacaktı. İkincisi ise daha fazla yetkiyle donatılacak başkanlık pozisyonunun parlamento tarafından seçilmesiydi. Dört muhalif partinin bu teklifini Başbakan Neçirvan Barzani tuhaf ve mantıksız bulmuş, KDP'nin cevabını şu şekilde ifade etmiştir: "Halk tarafından seçilen bir başkanın meşruiyeti daha fazla olduğu için yetkileri de daha fazla olmalıdır. Parlamento tarafından seçilen başkanın ise yetkilerinin de buna göre az olması gerekiyor."²³ Ayrıca KDP başkomutanlık yetkisinin devrini krizin başından beri "kabul edilemez" bulduğunu ifade etmişti.²⁴

Başkanın parlamentoda seçilecek olması durumunda KDP, kendi adayının seçilmesini sağlayacak milletvekili sayısına sahip olamıyor. Bu durumda diğer partilerin aralarında anlaşıp KDP'nin adayına karşı çıkaracakları ortak adaylarını seçtirmeleri söz konusu olabilecektir. Dahası, parlamento tarafından yapılan seçimle iş başına gelen başkanın daha güçlü olmasını istemeleri muhalif partilerin bölgedeki ağırlığının artmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan başkanın halk tarafından seçilmesi durumunda ise muhalif partilerin Barzani'nin karşısına çıkarabilecekleri güçlü bir lideri bulunmuyor. Seçimin parlamentoda yapılması ısrarı buradan kaynaklanıyor. Dolayısıyla "başkan benden olacaksa güçlü olsun, rakibimden olacaksa sembolik olsun" düşüncesinin KDP dışındaki dört partide hakim olduğu söylenebilir.²⁵

Bu arada Süleymaniye, Halepçe, Ranya, Kalar ve diğer bazı yerleşim yerlerinde yüzlerce gösterici sokak-

20. Komel 2001 yılında kurulmuş, 2009 yılında seçime Hizmet ve Reform Listesi'nde, 2013'te ise tek olarak girmiştir. Lideri Molla Ali Bapir olan partinin daha önce silahlı bir örgütü bulunuyordu. İslami ideolojiye sahip partinin yönetimi çoğunlukla ulemadan oluşmaktadır. Komel İran ile yakın ilişkilere sahiptir. Daha geniş bilgi için bkz: Komal İslami Kürdistan (Kürdistan İslami Cemaati) Partisi Genel Başkanı Ali Bapir ile Röportaj, *ORSAM*, 16 Aralık 2010, <http://orsam.org.tr/tr/orsamkonukgoster.aspx?ID=215> (Erişim tarihi 27 Ekim 2010).

21. "İslami Parti: Parlamentoda Silahlılar Vardı!", *Rudaw*, 25 Ağustos 2015, <http://rudaw.net/turkish/interview/250820> (Erişim tarihi 16 Ekim 2015).

22. "Kuzey Irak'ta Gücün Dinamikleri Değişti", *Al Jazeera Türk*, 14 Ağustos 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kuzey-irakta-gucun-dinamikleri-degisti> (Erişim tarihi 18 Ekim 2015).

23. "Barzani, Başkanlık Krizi İçin Sunulan Önerileri 'Tuhaf' Buldu", *Sputnik Türkiye*, 28 Eylül 2015, <http://tr.sputniknews.com/ortadoğu/20150927/1017991854.html> (Erişim tarihi 22 Ekim 2010).

24. "Sonuç Yok – Krizde 'Başkomutanlık' Düşümü!", *Rudaw*, 8 Ekim 2015, <http://rudaw.net/turkish/kurdistan/0810201511> (Erişim tarihi 21 Ekim 2015).

25. Zana Baykal, SETA Mülakatı, 28 Ekim 2015.

lara dökülerek maaşların ödenmemesini bir süredir protesto etmekteydi. Olayların Süleymaniye’de birden kontrolden çıkmasından sonra bu kentte KDP’nin bazı binaları yakıldı ve beş kişi hayatını kaybetti. Saldırıları nedeniyle KDP, Süleymaniye’deki birtakım parti binalarını boşalttı ve emniyet güçlerine teslim etti. Partinin Süleymaniye ili sözcüsü Faris Nevroli bu kararın “Süleymaniye ve çevresinde güçsüz oldukları için değil daha fazla kanın dökülmesini önlemek ve tansiyonu düşürmek için” alındığını söyledi. Nevroli bazı partilerin maaş krizini bahane ederek göstericileri KDP’ye saldırmaya kışkırttığını iddia etti. Bu suçlama ile Goran’ı işaret ediyordu. KDP Halepçe Şubesi Sorumlusu Bahtiyar Sıdık da Siyasi Büro’nun aldığı karar üzerine Halepçe’deki on parti binasını boşalttıklarını²⁶ açıkladı. KDP’li yetkililer gerçekleşen saldırılarda güvenlik güçlerinin gerekli tedbirleri almayarak sorumsuzca davrandığının üzerinde duruyor. Bu eleştirinin hedefinde de Süleymaniye’deki asayiş güçlerinin bağlı olduğu KYB var. Bu gelişmelerin ardından KDP olaylardan sorumlu tuttuğu Goran Hareketi ile koalisyona devam etmeyeceğini açıkladı ve Başbakan Neçirvan Barzani Goran’a bağlı dört bakanı azletti. Böylece Goran Peşmerge Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ile Diyanet İşleri Bakanlığını kaybetti. Aynı gün, Süleymaniye’den gelmekte olan Parlamento Başkanı Yusuf Muhammed Sadık’ın Erbil’e girişi engellendi. Goran, bunu darbe olarak nitelendirdi. Goran yetkilileri Barzani’nin başkanlığının meşruluğunu kaybettiğini, KDP’nin meseleyi bir olubittiyeye getirmek için çabaladığını belirtiyor.

KRİZİN GELECEĞİ

Krizin ortaya çıkışı, seyri ve tarafların pozisyonları ile bunları etkileyen bölgesel denklem birlikte ele alındığında bundan sonrası için üç katmanlı bir siyasi sürecin Irak Kürt bölgesini etkileyeceğini söylemek mümkündür. Bu katmanlardan ilki Kürt bölgesinde iç siyaset denklemidir. Bölgedeki krizin gidişatına bakıldığında

meselenin esas olarak KDP ile Goran arasında cereyan ettiği, diğer partilerin –bilhassa krizin evrileceği yönde tutumu belirleyici olabilecek KYB’nin– ise daha esnek davrandığı görülmektedir. Özellikle KYB’nin son günlerde KDP ile bulunduğu temaslar neticesinde iktidarın yeni büyük ortağının bu parti olması, Goran’ın ise hükümet dışına itilmesi seçenekler arasındadır. Nitekim 13 Ekim’de Erbil’de KDP ile KYB arasında yapılan toplantı sonrası verilen demeçler bir KDP-KYB yakınlaşmasına işaret ediyor. Başbakan Barzani “KDP ile KYB’nin yeni bir sayfa açması gerektiğini” ifade ederken, KYB Politbüro Sorumlusu Mele Bahtiyar da, “KDP ile olan diyaloglarımızı daha iyi bir seviyeye ulaştırmaya çalışıyoruz. Birbirimizi eskisinden daha çok dinleyeceğiz. Hiç kimse KDP ve KYB’ye Kürt yurtseverliğini öğretmez” demişti.²⁷ Bu bağlamda krizin bu noktaya ulaşmasında önemli role sahip Goran Hareketi’nin görece olarak çok yeni bir siyasi hareket olması ve geleneksel siyasi ağır toplar olan KDP ve KYB siyasetine meydan okuyarak yükselmesi hasebiyle bu partiler tarafından devre dışı bırakılarak bölgedeki siyasi yapının devamının sağlanması ihtimali ortaya çıkabilir. Zira bu partiler Goran’dan çok daha deneyimli ağ ve örgüt yapılarına sahiptir. Barzani’nin başkanlığının devamı ise muhtemel durum olarak ortaya çıkmaktadır zira Türkmenler, İslamcı partilerin birçok vekili ve azınlıklar kendisini destekliyor.²⁸ Erken seçim veya hükümetin dağılması gibi ihtimaller ise pek olası gözükmemektedir.

Başka bir ihtimal ise mevcut siyasi krizin aşılıp krizden önceki siyasi yapının devamının sağlanmasıdır. Buna göre KYB’nin tutumu krizin gidişatı bakımından belirleyici etkiye sahip olacak. Bölgedeki kaynakların bildirdiğine göre KYB Goran bakanlıklarını “kesinlikle almayacağını” açıkladı. KYB’nin erken seçime de hayır diyeceği, krizin çözülmesi yönünde arabuluculuk rolünü oynayacağı belirtildi. Zaten KDP’nin Goran’a karşı tutumu, parlamento başkanının Erbil’e

26. “Süleymaniye’de Durum Daha da Kötüye Gidebilir”, *Al Jazeera Türk*, 11 Ekim 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suleymaniye-de-durum-daha-da-kotuyeye-gidebilir> (Erişim tarihi 18 Ekim 2015).

27. “İKBY’de Barzani ve Talabani Yakınlaşması”, *Dünya Bülteni*, 14 Ekim 2015, <http://www.dunyabulteni.net/haberler/343212/ikbyde-barzani-ve-talabani-yakinlasmasi> (Erişim tarihi 23 Ekim 2015).

28. Bilgay Duman, “İKBY’de Kartlar Yeniden Karılıyor”, *Al Jazeera Türk*, 19 Ekim 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ikbyde-kartlar-yeniden-kariliyor> (Erişim tarihi 19 Ekim 2015).

sokulmaması ve dört bakanın tek tarafı olarak azlinin yasadışı olduğu vurgulanıyor. KYB Politbürosu üyelerinden biri de bakanların azli konusunda KDP'den açıklama beklediklerini söylemişti.²⁹ Bölgedeki bazı siyasilerden gelen demeçler de Goran bakanlarının görevlerine dönmesi gerektiğini, siyasi krizin bu şekilde aşılabileceğini belirtmektedir.³⁰

Bölgede yükselen tansiyon akıllara 1994-1998 yılları arasında süren Irak Kürt İç Savaşı'nı getiriyor. Endişe edilen durum tekrar böyle bir çatışmanın içine düşülmesi. Ancak 1992 tarihinden bu yana KDP ve KYB önderliğinde bölgenin edindiği iç savaş dahil önemli bir deneyim bulunuyor. Körfez Savaşı'ndan sonra Saddam Hüseyin'e karşı kalkışmaları ile fiili özerklik kazanan Irak Kürtleri, ABD'nin 2003 Irak işgali ve ertesinde yürürlüğe giren 2005 Irak Anayasasının federalist özelliği ile resmi olarak özerkliğine kavuşmuş durumdadır. Dahası 2006 yılında KDP ve KYB geçmiş anlaşmazlıkları bir kenara bırakıp güç paylaşımı esasını temel alan "Birleşik Hükümeti" kurmuştu. Bu gelişme IKBY'nin siyasi, ekonomik ve sosyal entegrasyonu ve birliği için atılmış çok önemli bir adımdı.

Bunun yanında tarafları ortak zeminde buluşturan ulusal tehditler mevcuttur. DAİŞ her ne kadar Irak'ta geriletmiş ve örgütün Erbil'e yönelik varoluşsal tehdidi ortadan kaldırılmış olsa da hala en önemli gündem maddelerinden birini teşkil etmektedir. Diğer yandan özellikle Bağdat ve Basra çevrelerinde Irak hükümetine yönelik protestolar uzun süredir devam etmekte; halk yolsuzluk, adam kayırma ve kamu hizmetlerinin yetersizliğinden şikayetlerini dile getirmektedir. Irak hükümeti bir yandan da DAİŞ'le mücadele etmekte, bu mücadeleye Sünni grupların dahil edilmesini sağlayacak reform adımları atmaktadır. DAİŞ'e karşı oluşturulan askeri kampta Sünni unsurların artırılması, Şii milislerin bu mücadeledeki egemen pozisyonunu zedeleyeceği ve dolayısıyla İran'ın Irak'taki etkinliğinin altını kazacağından, İran reform girişimlerini engellemeye çalışmaktadır.

29. "KYB KDP'den Açıklama İstedi", *Rudaw*, 21 Ekim 2015, <http://rudaw.net/turkish/kurdistan/2110201511> (Erişim tarihi 21 Ekim 2015).

30. Hezha Dilşad, SETA Mülakatı, 20 Ekim 2015.

Katmanlardan ikincisi ise bölgesel aktörlerin tutumudur. Bunlardan İran hem Bağdat hem de IKBY için önemli bir aktördür. Kriz süresince İran partilere anlaşmaları üzerinde baskı yaptı. Kasım Süleymani ile Kudüs Gücü'nden bir heyet Ağustos ve Eylül başında Erbil ve Süleymaniye'ye gelerek krizin çözümü için görüşmelerde bulunmuştu. İran Barzani'nin başkanlığının devamına ve KDP'nin egemen pozisyonuna açık olarak karşı çıkmamakla birlikte, KYB ve Goran'ın hedefleri doğrultusunda KDP ve Barzani'nin bölge yönetimindeki hakim pozisyonunun zayıflatılmasını arzuluyor. Bir yandan KDP'nin Türkiye ve Batı ile iyi ilişkiler geliştirmesi ve PKK'ya karşı soğuk durması, öte yandan Goran ve KYB'nin Türkiye'den ziyade İran'la yakın ilişkilere sahip olup, PKK ile de temaslarda bulunması bölgesel dengeler açısından İran'ı KYB ve Goran çizgisine yaklaştırıyor. Ancak bu durum İran ile KDP arasında bir gerginlik olduğu şeklinde anlaşılmalıdır zira bu iki aktör de karşılıklı fayda bağlamında genel olarak iyi ilişkiler içinde olmayı istemektedirler. Nitekim geçen hafta Başbakan Neçirvan Barzani bir konferans vesilesiyle Tahran'a gitmiş, diyalog ve işbirliğini geliştirme mesajları verilmişti. Bu bağlamda denebilir ki İran'ın amacı tek bir partinin bölgede öne çıkmasını engellemek, bu yüzden de Barzani'nin ve partisinin içinde bulunulan süreçte yıpranmasını sağlamaktır.

Bölgenin geleceği açısından ele alınması gereken üçüncü katman ise bölge dışı aktörlerdir. Amerika Birleşik Devletleri kriz süresince sık sık diyalog, birlik ve uzlaşma çağrısı yaptı. ABD'nin eski Ortadoğu diplomatlarından biri "Bölgede değişim zamanı geldi ancak istikrar reforma kurban edilmemeli" şeklinde konuşmuştu.³¹ ABD'li yetkililerin yaptığı açıklamaların ışığında, ABD'nin Erbil'de acil bir demokrasiden ziyade istikrarlı bir siyasi yapıyı öncelik olarak hedeflediği açıktır. Hele de DAİŞ fenomeninin yükselişi ile Ortadoğu politikasını bu örgütle mücadeleye endeksleyen Obama'nın, zayıf bir siyasi liderlik ve zihni bulanık bir peşmerge arzulamayacağı kesindir. Zaten 20 Ekim'de

31. "ABD'den Kürtler'e 'İstikrar' Uyarısı", *Rudaw*, 31 Ağustos 2015, <http://rudaw.net/turkish/world/310820154> (Erişim tarihi 21 Ekim 2015).

basın mensuplarının ısrarlı soruları üzerine ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mesut Barzani'yi başkan olarak kabul ettiklerini açıklamıştır.³²

Sonuç olarak İKBY'nin içinde bulunduğu sancılı süreç Irak'ın bütününden bağımsız düşünülemediği gibi bölge ülkeleri arasındaki siyasi rekabetten de ayrı ele alı-

namaz. Her bir tarafın siyasi veya ekonomik durumu ile dış ilişkileri diğer tarafı yakından ilgilendirmektedir. Her ne kadar protestolar Süleymaniye'de kontrolden çıksa da kısa süre sonra sakin bir hava bölgeye egemen olmuştur. Nihayetinde Irak Kürtlerinin siyasi ve ekonomik şartlar ile dış ilişkiler bakımından 90'lardan oldukça farklı ve ileri düzeyde olduğu ortadadır. Bu bağlamda bir iç savaşa savrulmaktan ziyade önümüzdeki süreçte tarafların bir siyasi uzlaşma varma ihtimali daha kuvvetli görünmektedir.

32. John Kirby, "Daily Press Briefing", *US Department of State*, 20 Ekim 2015, <http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2015/10/248390.htm> (Erişim tarihi 22 Ekim 2015).

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI YAKETİ
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)

SETA | Ankara

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312.551 21 00 | Faks: +90 312.551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No 19 Kahire MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985